Józsa Ágnes

Barcsay

Azt hiszem, ballonkabátja szürke volt. De nem lehetett a kabátra figyelni. Az arcát láttam mindig. Aprókat lépve sétált. Kortalannak láttam, valami olyannak, ami nem halhat meg soha, akár a Buddha-szobor a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum udvarán. A kerítés előtt akkoriban gyakran találkoztunk. A szobornak nincs arca, csak teste. Barcsaynak csak arca volt. Volt?

A század születése tizennégy nappal előzte meg az övét. Mi mindent adott és vett el ez a kor! Vett és adott. Lángra lobbantott és hamuvá taposott. Talpon maradni, töretlen derékkal. Ő állva maradt, úgy, hogy mindig nyíltan mások szemébe nézhetett. Voltak, akik szerették, s voltak ellenségei, de még nekik is tisztelniök kellett. Élete és életműve átfogta majd e századot. A Képzőművészeti Főiskolán Vaszary János, majd Rudnay Gyula növendéke volt. Mindkettőtől életre szóló indítást kapott. Az egyik Európa felé vezette, a másik a haza sorsa felé mutatott. Főiskola után Hódmezővásárhely és állami ösztöndíjjal Párizs, Olaszország. Pissarro, Giotto, Masaccio. Majd három évvel későbbi párizsi ösztöndíjakor ehhez Cézanne és Van Gogh élménye. Ahogy a főiskolai mestereitől, tőlük is úgy tanult: tudatosság, szakmai alázat s a szakismeret méltósága. Már a Tamás Galériában, 1931-ben megnyílt kiállításának előszavában ez olvasható: „Kitisztult, öntudatos, aszketikus komolyságú művész, aki bensőséges hittel, kivételes tehetséggel és imponáló határozottsággal halad művészi ideáljának megvalósítása felé. A lényeg summázása, biztos konstruálókészség, a redukált formák és a lefokozottságukban is tiszta színek szeretete jellemzi... Megveti az olcsó kalandot, a külső effektusok hajhászását. Konstruktivizmusa sohasem válik szárazzá vagy mértanian elvonttá. A valósággal eleven kapcsolatot tart, és mindig megérezteti valami fojtott líra szordinós muzsikáját.”

Már akkor egyéni tudott lenni. Egyértelmű és azonnal fölismerhető. Festőpályája 1919-ben, főiskolába lépésekor indult. Hatalmas az életmű. Egy év híján hetven esztendő! Termékeny volt és termékenyítő. Házak, asszonyalakok, bezárult templomkapuk, dombok. Összegzésükre monográfiák sora vállalkozhat.

Hányan tanultak tőle! Okos könyvei – Művészeti anatómia, az Ember és drapéria, a Forma és a tér – több nyelven megjelentek, a Művészeti anatómia mint alapmű több kiadást megért – hányan lapoz-

gatták? Nemzedékeket nevelt. 1931-től 1945-ig az egyik fővárosi iparitanonc-iskolában, 1945-től pedig a Képzőművészeti Főiskolán tanított. Ő volt a Mester a tudás hatalmas birtokával és a tanítani tudás ritka képességével. Jelenség volt: egyedi, mással össze nem téveszthető. Megépítette önmagát, ahogy a katedrálisok megépültek egykoron a munka-morál-művesség hármasában, maradandóra.

Epreskert, és Szentendre, a Népköztársaság úti épület. A Gresham-kör és az Európai Iskola. Gyűjteményes és egyéni kiállítások sora. Kassák 1942-ben ezt írja róla: „...modern festőink közül talán ő a legmarkánsabb egyéniség". Az is maradt a legvégsőkig. Szentendre. A „Szentendrei Festők Társasága a »nemzeti piktúra érvényre juttatásáról« beszélt, Barcsay Jenő volt köztük az, aki ezt a feladatot vérre menő komolysággal vállalta azokban az években, amikor a »magyar«, a »nemzeti« fogalma jelszóvá zsugorodott. (Haulisch Lenke). Vállalta Szentendrét. Képei még életében otthont kaptak benne. Jó volt a kapun betérni. A falakon, körben-körben az ő világa fogadott. És jó volt tudni azt is, hogy semmi sem befejezett még, a Mester alkotott.

Nem születik új mű már soha többé. A Mester halott. Egy katedrálissal lett szegényebb a Népköztársaság útja és mi is, mert ma nemigen épülnek katedrálisok.

Megjelent a Kritika 1988 májusi számában